'NEJDEHİZM' ERMENİSTAN'DA HALEN RESMİ OLARAK DEVAM ETMEKTEDİR

Maxime GAUIN

Analiz No : 2019 / 28

31.10.2019

1886 yılında doğmuş ve 1955 yılında ölen Garegin Nejdeh (ayrıca Nzhdeh veya Njdeh olarak yazılmaktadır) 1890da kurulmuş bir parti olan Ermeni Devrimci Federasyonunun bir lideri idi. 1912-1913 yılları arasında gerçekleşen Balkan Savaşları sırasında, yani yabancı gönüllüler dâhil Bulgar güçleri Türklere, Pomaklara ve Yunanlılara karşı etnik temizlik gerçekleştirdikleri bir dönemde[1], bir Ermeni gönüllü birliğine Bulgaristan adına önderlik etmiştir sonrasında Birinci Dünya Savaşı sırasında Rus ordusundan bir diğer gönüllüler birliğine önderlik etmiştir. Rus kaynaklarına göre (askeri mahkeme hükümleri dâhil), Ermeni gönüllüler daha Kasım 1914 yılında bir dizi katliam, tecavüz ve yağma gerçekleştirmişlerdir.[2] 1918den 1921e kadar Nejdeh Ermenistan Cumhuriyetinin bir subayı idi ve, nihayetinde, Sovyetlerin 1921deki nihai zaferine kadar EDF tarafından bu ülkenin doğusunda devam ettirilen fiili Cumhuriyetin bir subayı idi. Bir kez daha, Nejdeh etnik temizlik uygulayan güçlere komuta eden subaylar arasında yer almıştır.[3]

1933 yılında, EDFnun talebi üzerine, Nejdeh Kuzey Amerikada partinin gençlik kolunu kurmuştur. 1943 yılına kadar partinin ismi, Ermenicede anlamı Irkın dini olan, Tzgeghagron idi. Irkın İbadetçileri Birliği şeklinde tercüme edilebilir. Daha sonra ismi, 2019 yılında halen geçerli olan (ABD, Kanada ve Avustralyada), Ermeni Gençlik Federasyonu (EGF) olmuştur. Tzgeghagronun doktrini eskiden ve halen Aryan ırkçılığına dayanmaktadır. 27 Eylül 1933 tarihli *Hairenik* gazetesinde (Boston) Nejdeh aşağıdaki açıklamada bulunmuştur:

> Irksal-Dinsel olan kişi ırkının kanının bir tanrısal varlık olduğuna inanmaktadır. Irk her şeyin üstüdür ve her şeyden önceliklidir. Irk önce gelir. Her şey ırk içindir ☀ Irksal Dinsel Tarikatların kendi genel mehzepleri, önderlikleri ve siyasi simgelerinin olduğunu duymaktayız. Ayrıca, kendi üniformaları, kendi ilahileri, kendi ayinleri, kendi bayramları olacaktır.

21 Ocak 1935 tarihli *Hairenik Weekly* (bugün *Armenian Weekly*) gazetesi Tzgeghagronu

aşağıdaki şekilde alıntılamıştır:

> Size Tzgeghagron Öğretisini vaaz ediyorum, ırkın ibadetini [...] Benim için bireyselliğin ve özgürlüğün en önemli görevi ırkımın sesini takip etmektir. Ben Tzgeghagronum. Bu demektir ki: Irkımın farkındayım. Irkıma inanmaktayım. Irkıma ibadet etmekteyim. Irkımın ulu olduğunu biliyorum; ırkımın insanlığa aldığından daha çoğunu verdiğini biliyorum. Irkımın bir müminiyim ve, dikkat ediniz, başka bir ilaha tapmaktayım, ırkımın kanını, bu kanın lekesiz namusu halkımızın geleceği belirleyecektir. [...] Irkın iradesinin tanrılaştırılması Tzgeghagron bunun için savaşmaktadır.

Nazi yönelimi herkesçe açık bir şekilde anlaşılmadı ise, Nejdeh şöyle bir açıklamada bulunmuştur (*Hairenik Weekly, 10 Nisan 1936*): Bugün Almanya ve İtalya güçlüdürler, çünkü bir ulus olarak ırk üzerinden yaşayıp nefes almaktadırlar.[4] Bundan dolayı, Nejdeh ve destekçileri için ırkın anlamına dair muğlaklık yoktur: Hitler için aynı durumdur. Bu 1933ten uzun zaman önce ve hatta Birinci Dünya Savaşından önce Aryancı ırkçılığa geçen EDF için pek de yeni bir durum değildi.[5]

İkinci Dünya Savaşının başlangıç dönemi sırasında Nejdeh EDFnun diğer iki lideri Ardaches Apeghian ve Vahan Papazian ile birlikte 1942 yılında Üçüncü İmparatorluğun işgal edilmiş doğu bölgelerden sorumlu bakanı Alfred Rosenbergın himayesinde kurulan Ulusal Ermeni Konseyinin bir üyesi idi. Konseyin ana amaçları arasında Wehrmacht ile Waffen-SS için gönüllüler toplamak yer almıştı.[6] 1944 yılında Sovyetler tarafından tutuklanan Nejdeh 25 yıl ağır hapse mahkûm edilmişti ve 1955te bir Rus çalışma kampında ölmüştür.

Nejdeh kesinlikle tek Nazi işbirlikçisi değildi; fakat Alman olmayanlar için Nazi doktrininin hazırlanmasında en çok rol oynayan kişiler arasında yer almıştır ve, daha da önemlisi, günümüzde devlet kurumları tarafından bir ulusal kahraman olarak anılan tek kişidir (1923ten 1956ya kadar EDFnun ana lideri ve Wehrmachtın subayı olan Drastamat Dro Kanayan ile birlikte). Daha 1991de, ılımlı Cumhurbaşkanı Levon Ter-Petrosyan Erivanın ikinci en büyük meydanına ve altındaki metro istasyonuna onun ismini vermiştir. 1998 yılından 2018 yılına kadar iktidarda olan Ermenistan Cumhuriyetçi Partisi Nejdehi özgün ideolojik referans olarak kabul etmiştir. Nikol Paşinyan iktidardaki ilk ayları sırasında konuyu fazla tartışmamıştır. Ancak Ekim 2019da, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ona Ermenistanın Nejdeh gibi Nazi destekçilerini yücelttiğini belirttiğinde, tepki vermek zorunda kalmıştır. Sayın Paşinyanın tepkisi öz-eleştirinin aksi idi:

> Gerçek şudur ki Garegin Nejdeh Ermenistanın Türk işgaline, Ermenilerin soykırımına karşı savaşmıştır ve [...] ayrıca birçok Rus subayı ile birlikte 1918deki Ermeni-Türk savaşı sırasında cephe hattının çok önemli bir bölümüne komuta etmiştir.
>
> [...] Nejdeh Vladimir hapishanesinde ölmüştür. Öne çıkan birçok Sovyet isim Vladimir hapishanesinde ölmüştür ve [yazar Aleksandr] Solzhenitsyn de Rus çalışma kampında idi. 1937den 1950lere kadar hapsedilmiş herkesi siyasi makum olarak mı kabul edeceğiz?[7]

Paşinyan iki yıl öncesinde sadece bir gazeteci olduğuna ve esasen Ermeni Cumhuriyetçi

Partinin beğenilmemesi sayesinde Başbakan olduğuna göre, önceki kabinelerin eylemlerine kolaylıkla son verebilirdi. Bu durum, Nejdehin Nazicilik yorumunun 1998-2018 döneminin devlet ideolojisi haline getirildiği ve bu Nazi destekçisinin kitaplarının yeni nesilleri eğitmek amacıyla devlet bütçesinden yeniden basıldığı düşünüldüğünde, daha mantıklı olabilirdi. Bu cümlelerin yazarı dâhil olmak üzere, bir dizi tepkiye sebep olmuştur. Paris haftalık *Courrier international* gazetesinin internet sitesinde Fransızca olarak özetlenen 2014 yılında İsrail günlük *Haaretz* gazetesinde ortak yazarı olduğum bir serbest kürsü yazısı[8] dönemin Ermeni hükümetini fazlasıyla rahatsız etmiştir. 2016 yılında, *The Jerusalem Post* Nejdehin ikinci heykelinin Erivanda dikilmesine karşı yapılan protestoları yankılamıştır[9] ve 2017 yılında Rus hükümetinin kendisi bu olayı, boşuna, protesto etmiştir.[10]

Sonuç itibariyle, eğer iletişimde bir uzman olan ve yaptığı açıklamanın kendisine ve hükmettiği ülkesine yaratacağı kötü izlenimin tamamen farkında olan Sayın Paşinyan Nejdehin heykellerinin Erivanda kalacaklarını ve bunda hiç bir yanlışın olmadığını onaylıyorsa, bu durum Nejdehin inançlarının doğru olduğunu düşündüğü içindir. **[*]**

[1] Comité de la défense nationale, *Les Atrocités des Bulgares en Thrace*, İstanbul, 1913, http://louisville.edu/a-s/history/turks/atrocites_bulgares_en_thrace.pdf ; Neriman Ersoy-Hacısalihoğlu, Bulgarias Policy toward Muslims during the Balkan Wars, and Tetsuya Sahara, Paramilitaries in the Balkan Wars: The Case of Macedonian

Adrianople Volunteers, Hakan Yavuz ile Isa Blumi (ed.), *The Balkan Wars, 1912-1913 and their Sociopolitical Implications*, Salt Lake City: University of Utah Press, 2013, ss. 361-370 ile 399-419; Theodoros Zaimes, *The Crimes of Bulgaria in Macedonia*, Washington, 1914, https://archive.org/details/crimesbulgariai00panegoog

[2] Mehmet Perinçek (ed.), *11 Aralık 1915 Tarihli Resmi Ermeni Raporu*, İstanbul : Doğan Kitap, 2009; Michael A. Reynolds, *Shattering Empires. The Clash and Collapse of the Ottoman and Russian Empires, 1908-1918*, Cambridge-New York: Cambridge University Press, 2011, ss. 156-158.

[3] M. de Martel, haut-commissaire français au Caucase, à M. Millerand, président du Conseil, ministre des Affaires étrangères, 20 juillet 1920, Archives du ministère des Affaires étrangères, La Courneuve, microfilm P 16674 ; Anahide Ter-Minassian, *La République d'Arménie : 1918-1920*, Bruxelles : Complexe, 2006, ss. 216-217.

[4] Bu üç alıntı için Arthur Derounian, John T. Flynn and the Dashnags, *The Propaganda Battlefront*, 31 Mayıs 1944, http://jfk.hood.edu/Collection/Weisberg%20Subject%20Index%20Files/F%20Disk/Friends%20Of%20De

[5] Frédéric Macler, *Autour de lArménie*, Paris : E. Nourry, 1917, ss. 181-192, https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5808755s.textelmage

(EDFnun kuramcısı Mikael Varandian tarafından 1912de Ermenice olarak yayınlanmış bir kitabın özeti) ; EDFnun Bulgaristandaki organı olan *Haiastanın başyazısı*, 19 Ağustos 1914, çevirisi için *Aspirations et agissements révolutionnaires des comités arméniens, avant et après la proclamation de la Constitution ottomane*, İstanbul : Matbaai Orhaniye, 1917, s. 155, http://louisville.edu/a-s/history/turks/comites_armeniens.pdf; Mikaël Varandian, *LArménie et la question arménienne*, Laval: Imprimerie G. Kavanagh & Cie, 1917, 14-15 and 23-24, http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k58099388.r=; Mikaël Varandian, *Le Conflit arméno-géorgien et la guerre du Caucase*, Paris : Flinikowski, 1919, ss. 32, 69, ve 100-101, https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5607240t/

[6] Mehmet Perinçek, Nazi-Dashnak Collaboration during World War II, in AVIM (ed.), *Turkish-Russian Academics. A Historical Study on the Caucasus*, Ankara: Terazi, 2016, ss. 199-231 ; Yves Ternon, *La Cause arménienne*, Paris : Le Seuil, 1983, s. 132.

[7] Pashinyan, Aliyev Spar Over Karekin Njdeh, *Asbarez.com*, 11 Ekim 2019, http://asbarez.com/186919/pashinyan-aliyev-spar-over-karekin-njdeh/

[8] Maxime Gauin ile Alexander Murinson, Baku to the Future, *Haaretz*, 29 Ekim 2014, https://www.haaretz.com/opinion/.premium-azeris-are-israel-s-true-allies-1.5321608

[9] Jeremy Sharon, Armenian Monument to Nazi Collaborator Draws Criticism, *The Jerusalem Post*, 17 Haziran 2016, https://www.jpost.com/Diaspora/Armenian-monument-to-Nazi-collaborator-draws-criticism-457072

[10] Armenian Ruling Party Rebuffs Russian Accusation It 'Glorifies Nazism,' *Rferl.org*, 22 Kasım 2017, https://www.rferl.org/a/armenan-ruling-party-hhk-rebuffs-russian-accusation-it-glorifies-nazism/28868928.html

[*] Ermenistandaki aşırıcılığa verilen devlet ve kamu desteği hakkında ek bilgi için, lütfen bakınız: Mehmet Oğuzhan Tulun, "Armenia And The Veneration Of Terrorists II," *Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM)*, Analysis No: 2019/21, Eylül 16, 2019, https://avim.org.tr/en/Analiz/ARMENIA-AND-THE-VENERATION-OF-TERRORISTS-II

Yazar Hakkında :

Atıfta bulunmak için: GAUIN, Maxime. 2026. "'NEJDEHİZM' ERMENİSTAN'DA HALEN RESMİ OLARAK DEVAM ETMEKTEDİR." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2019 / 28. Ekim 31. Erişim Kasım 22, 2026. https://avim.org.tr/public/tr/Analiz/NEJDEHIZM-ERMENISTAN-DA-HALEN-RESMI-OLARAK-DEVAM-ETMEKTEDIR

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır